

Hallituksen esitys eduskunnalle työperäistä hyväksikäyttöä koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

Palvelualojen ammattiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry edustaa palvelualojen työntekijöitä ja se solmii 33 yksityisen palvelualan työehtosopimusta. Liitolla on 190 000 jäsentä, joista kaksi kolmasosaa on naisia. Suurin osa jäsenistä työskentelee kaupan alalla, matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajanpalveluissa, kiinteistöpalveluissa sekä vartiointialalla.

Kuten esityksessä on todettu, työperäistä hyväksikäyttöä esiintyy Suomessa tällä hetkellä etenkin siivous-, rakennus-, puutarha- ja hoiva- ja ravintola-alalla ja alipalkkaus on sen muodoista yleisin. Perinteisinä keinoina työperäiseen hyväksikäyttöön tunnustetaan mm. henkilön erehdyttäminen ja hänen ymmärtämättömyytensä, vaikean tilanteensa tai esimerkiksi velkasuhteensa hyväksi käyttäminen. Yleistä on, että yli- tai sunnuntaityötä ei korvata rahalla tai vapaalla, mihin usein liittyy se, että työnantaja laiminlyö työaikakirjanpidon. Myös peruspalkka saattaa olla pienempi kuin työnantajaa sitova työehtosopimus edellyttää.

Uudempina hyväksikäytön muotoina mainitaan mm. työsuhteen naamioiminen yrittäjyydeksi sekä nollatuntisopimukset. PAM tunnistaa kaikki edellä mainitut ilmiöt.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry pitää esitettyjä lainsäädäntömuutoksia työperäisen hyväksikäytön torjuntaa koskevan lainsäädännön kehittämiseksi kannatettavina. Palvelualojen ammattiliitto kannattaa myös esitettyjä oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevia muutoksia. Lisäksi on perusteltua, että kiskonta työelämässä rikostunnusmerkistössä on erikseen mainittu ”tietämättömyys”, jonka on todettu viittaavan suoraan työoloja tai työehtoja koskevaan tietämättömyyteen (HE 103/2014 vp, s. 13).

PAM korostaa tarvetta varmistaa uhrien oikeudet ja tukea heidän asemaansa rikosoikeudellisessa prosessissa, ja toistaa huomion siitä, että viranomaisille on taattava lain muutosten edellyttämät riittävät resurssit.

PAM toteaa, että esitetyillä muutoksilla ei ratkaista työperäisen hyväksikäytön keskeisintä, alipalkkauksen liittyvää ongelmaa eikä paranneta uhrien asemaa riittävästi. Lisäksi oikeuden saavutettavuus ei toteudu riittävästi.

Alipalkkauksen muodot ja tunnusmerkit

Alipalkkauksessa on kyse tietoisesta ja järjestelmällisestä toiminnasta, jossa motiivina on taloudellisen hyödyn saaminen. Vaikka työperäisen hyväksikäytön muodot ovat moninaisia, niissä on yleensä katsottu esiintyvän alipalkkausta muodossa tai toisessa. Vakavissa tapauksissa palkka saatetaan pidättää kokonaan, ja lievemmissä tapauksissa työnantaja on saattanut esimerkiksi jättää maksamatta erilaisia lisiä tai korvauksia. Alipalkkaustapauksissa esiintyy myös palkka- ja työaikaepäselvyyksiä, kuten korvaamattomia ylitöitä, puutteellista työaikakirjanpitoa sekä palkkoja, jotka eivät vastaa työehtosopimusten määräyksiä. Lisäksi alipalkkaustapauksille on tyypillistä, että työsuhteen olemassaolo pyritään naamioimaan.

Ehdotetun sääntelyn vaikutukset ja epäsuhtan arviointi

Ehdotettujen rikossäännösten suojelukohde liittyy ennen muuta uhrin taloudellisiin etuihin. Tämä on seurausta jo ehdotettujen säännösten systemaattisista yhteyksistä esimerkiksi (ja ennen muuta) kiskontasäännöksiin. Palvelualojen ammattiliitto katsoo sääntelyn vaikutukset alipalkkaukseen puuttumisen keinona edelleen vaillinaisiksi. Erityisen ongelmalliseksi nousevat tilanteet, jossa alipalkkaus on suunnitelmallista ja pitkä kestoista, mutta selvä epäsuhta jää epäselväksi.

Esityksessä on todettu, että kiskonta työelämässä olisi erityissäännös suhteessa rikoslain 36 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun kiskontaan. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi kiskonnin tapaaminen, että tekijä käyttää hyväksi olosuhteita, joiden vuoksi asianomistaja ei kykene tasapuolisesti neuvottelemaan oikeustoimen ehdoista. (s. 61) Vastikkeiden välisen epäsuhtan selvyttä arvioitaisiin rikoslain 36 luvun 6 §:ssä tarkoitettua kiskontaa vastaavalla tavalla. Yksittäisessä tapauksessa tulisi arvioitavaksi, onko suorituksen ja vastasuorituksen välillä selvä epäsuhte osapuolten olosuhteet huomioon ottaen (HE 66/1988 vp, s. 139) (s. 66)

Palvelualojen ammattiliitto osaltaan korostaa, että myös muiden suoritusten huomioon ottaminen epäsuhtaa määritettäessä on tärkeää. Kuten esityksessä on todettu, ovat käytännössä työsuhteen ulkopuoliset suoritukset usein erottamaton osa vastike- sekä vastikearvioinnin kokonaisuutta. Esimerkiksi on mainittu, että palvelussuhteen saamiseksi maksettavalla niin kutsutulla kynnysrahalla on yhteys palvelusuhteeseen, mikäli se voidaan katsoa palkkaa (työpaikkaa) vastaan suoritetuksi vastikkeeksi. Yksittäistapauksissa tulisikin edelleen korostaa, että hyväksikäytön vakavuus kompensoi sitä, ettei taloudellinen etu välttämättä muodostu euromäärällisesti suureksi: mitä vakavampaa hyväksikäyttö on ollut ja mitä useampia pykälässä mainituista olosuhteista on käytetty hyväksi, sitä pienempi taloudellinen etu voi olla selvässä epäsuhteessa vastikkeeseen nähden.

Vaikka esityksessä on huomioitu, että epäsuhtaisuuden arviointia ei voida tehdä erillään kiskonnasta muiden tunnusmerkistötekijöiden täyttymisen arvioinnista, eivät esitetyt säännökset edelleen anna selkeää viestiä, että ***alipalkkaus on jo itsessään erittäin moitittava teko.***

Taloudellisen edun epäsuhtaan vaatimukset

Ongelmallista tilanteesta on mm. se, että vaatimus taloudellisen edun selvästä epäsuhtaisuudesta vastikkeeseen nähden liittyy siihen, että kiskonnasta kriminalisoinnilla on tarkoitus puuttua vain karkeisiin väärinkäytöksiin vaihdantatilanteissa.¹ Kiskonnasta ei olekaan säädetty lievää tekemuotoa. Lainsäätäjän viesti on ollut, ettei lievä kiskonta ole rikosoikeudellisesti merkityksellistä: jos taloudellisen edun ja siitä annetun vastikkeen välillä ei vallitse selvää epäsuhtaa, kyse on vain siviilioikeudellisesta riita-asiasta.² Esityksessä todetaan, että sille, minkä suuruista epäsuhtaa rangaistavuus edellyttää, ei voida antaa kiinteitä tai kaavamaisia kaikkiin tilanteisiin soveltuvia ohjeita.

¹ Oikeustieteessä tätä on selitetty sillä, että ilman selvyysvaatimusta taloudellinen vaihdanta rajoittuisi liikaa. Ks. Hakamies 2022, s. 1241–1244.

² Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 66/1988 vp, s. 131.

Esitetyt muutoksen asettavat rajan alipalkkauksen rangaistavuudelle varsin korkealle, eivätkä esitetyt muutokset huomioi teon suunnitelmallisuuden merkitystä esimerkiksi tilanteissa, joissa usealta työntekijältä varastetaan palkkaa systemaattisesti ”epäselvässä epäsuhdassa.” Toisin sanoen, edelleen näpistys on rikos, mutta palkkavarkaus määritellään selvän epäsuhtan mukaan.

PAM pitää alipalkkauksen kriminalisointia yhtenä keskeisimmistä keinoista työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi.

Kriminalisointi estäisi selkeämmin yrityksiä hyötymästä työntekijöiden oikeuksien polkemisesta ja loisi reilummat kilpailuolosuhteet. On selvä, että heikossa asemassa olevat henkilöt eivät pysty hakemaan oikeuksiaan siviilioikeudellisessa prosessissa, mikä tekee alipalkkauksesta varsin pieniriskistä, mutta erittäin kannattavaa toimintaa.

Helsingissä, 24. maaliskuuta 2026

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Annika Rönni-Sällinen
puheenjohtaja

Lisätietoja:
Marianne Friman
juristi
puh. 0447359259
marianne.friman@pam.fi